

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 788 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati.....	10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati	16
Gulnora Abdurahmonova	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari va uni bartaraf etish yo'llari	22
S. R. Topildiyev	
Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi	28
Muratova Shohista Nimatullayevna	
Green Economy in Tourism in Uzbekistan.....	32
Alieva Makhbuba Toychievna	
Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты"	36
Голышева Елена Вячеславовна	
Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari	42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
To'qimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari.....	47
A.Yu. Mardanov	
Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari.....	52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon o'g'li	
O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish	57
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	62
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash ko'rsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlar.....	66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich	
Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari.....	70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlari.....	74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati.....	78
Butanova Dilnoza Rustamovna	
Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri.....	83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna	
Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qo'llanilishi.....	95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li	
Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning o'rni.....	101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi	
Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari.....	104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich	
Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari	110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich	
Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi.....	113
Mahamatova Maftuna	
Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari.....	119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna	

Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari.....	124
Said Po'latov Maxamedovich	
Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry	128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	
Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar.....	135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	
O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'rni	142
Toshmurod Kulmanov	
Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari	147
Tursunova Dilnavo Islomovna	
Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish.....	150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari.....	159
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish.....	162
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari.....	168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich	
Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish	174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari	179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov	
Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Agglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida	185
Raximbayev Akmal Azatboyevich	
Korxonalarini boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari	190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
Globalashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	195
Salimov Dilshodbek Davronovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi.....	199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich	
Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari	203
Nilufar Umarova	
O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili	207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili	213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari	220
Meliyev Isroil Ismoilovich	
Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar	227
Melikov Otabek Maxmadiminovich	
Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'rni.....	232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich	
Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar.....	237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna	
Задачи предмета «русского языка» на современном этапе	243
Адилова Солияхон	

Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati	247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari.....	252
Gapparov Azim Qayumovich	
O'zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri.....	258
Isayev Atabek Djurabayevich	
Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market.....	266
Jurabek Sobirov	
Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili.....	270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich	
Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli	276
Mamadiyeva Dilrom Ravshon qizi	
Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili	280
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna	
Improving Internal Control System	287
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlarini targ'ib qilishda OTMLar veb-saytlari samaradorligini oshirish.....	291
Musayev Bekjon Shukurillayevich	
Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish	298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhkomovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Xizmatlar ko'rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari.....	306
N. B. Yahyoxonov	
Mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	311
Nazarova Muslima Nazarovna	
Sanoat korxonalarida aylanma mablag'lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlarini	317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich	
Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari.....	322
Olimova Nodira Xamrakovna	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar	329
Oppoqxonov Nurmuhammadxon Po'latxon o'g'li	
O'zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo'nalishlari.....	333
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi	338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o'g'li	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	341
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati.....	345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish.....	350
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	
Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar	355
Samandarova Gulxayo Abduraim qizi	
Imkoniyati cheklanganlarga to'siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari	359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
To'qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati	363
Todjimamatova Mashxura Erkinovna	
Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiyatlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog'liqligi	367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich	

Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане	373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfova, Romashkin Roman Anatolyevich	
Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts	379
Urozaliev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich	
Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar	384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari	391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	396
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari	402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna	
O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari	405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi	
Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров	408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari	412
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilxomjon o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari	416
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich	
Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан	420
Адашов Гайрат Рустамович	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане	432
Б. А. Хакимов	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции	438
Бабаева Гузаль Яшиновна	
"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgan imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida	444
Davlayev G'olib Ashurovich	
Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili	447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich	
Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri	452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich	
O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish	457
Jonuzokov M. K.	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish	461
Ismailov Allayor Rashidovich	
Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции	465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович	
Iqtisodiyotni globalashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish	471
Kalandarova Nargiza Narimanovna	
Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения	475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна	
Сущность, цели и задачи определения уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях	478
Киличев А. А.	
Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish	485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	

Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане.....	490
Курпаяниди Константин Иванович	
Ho'jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag'laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish.....	497
Mahmudova Go'zal Samadjon qizi	
Muqimiy ijodiDA milliy uyg'onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar	502
Muxlisa Muxitdinova	
Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана	505
Наимов Шахрух	
Определение специфических особенностей и факторов влияющие на процесс внедрения международных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан.....	509
Хайдаров Зоҳир Шаривович , Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зоҳир Зода	
Inson kapitalida mujassam bo'lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o'rni va roli	514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova	
Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма.....	521
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе.....	525
Рахимова Гавхар Ойбековна	
O'zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli	530
Saidova Subhinigor Azizovna	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag'allikni qisqartirishning innovatsion yo'llari	535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o'g'li	
Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o'ziga xos xususiyatlari	541
Umirov Xurshid Islomovich	
Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari.....	545
Fayziyeva Dilafruz Shuxratovna	
"Авеста" – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии	549
Хакимов Назар Хакимович, Садиков Анвар Каримович	
Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия	555
Хамдамов С. Ф.	
Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish.....	562
Xasanova Nafisa Shavkatovna	
Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish.....	566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi	
Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar.....	572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o'ziga xos iqtisodiy xususiyatlari	578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o'g'li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich	
Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o'rni.....	583
Toyrova Amina Baxtisher qizi	
Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag'batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili	588
Haydarov Humoyun Begmurod o'g'li	
Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar	592
K. Q. Tajibayev	
Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике	599
Камолова Феруза Кахрамоновна	

O'zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari.....	603
Mirzayeva Lola Shavkatovna	
Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o'rni.....	607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi.....	612
Ruzmetova Gulira'no Atabekovna	
Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari.....	620
Salixov Sherzod Abduxakimovich	
Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish	625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish	628
Ostonokulov Azamat Abduraimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi	635
Miyassarov Davron Abdurashid o'g'li	
Xizmat ko'rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko'rsatkichlari.....	640
Muhammadamin Erdon o'gli Erdonov	
Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста.....	644
Насиров Дилшод Фархадович	
Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана	654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович	
Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir.....	659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li	
Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo'nalishlari.....	664
Razzakov Jasur Xamraboyevich	
Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan	670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi	
Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish	677
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
O'zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo'nalishlari	683
Ortiqov Avazbek Bahrom o'g'li	
Rene Dekart va Blez Paskal ta'limotlarida ratsional g'oyalar komparativistikasi.....	689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari.....	694
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan's Efforts to Join It.....	699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara	
Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar.....	705
Abduqaxorov Ulug'bek Abdug'aniyevich	
Yangi O'zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo'nalishlari	709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich	
Mahalliy soliqlar va yig'implarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari	713
Tuychiyev Kamoliddin	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	717
Yadgarov Nodir Ravshanovich	
Organik qishloq xo'jaligiga o'tish bosqichlarining tashkiliy jihatlar va iqtisodiy asoslari.....	723
Amirqulov Shuxrat Olimovich	
Davlat xaridlari jarayonida e'tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari	727
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

O'zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari	730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o'g'li	
Iqtisodiy o'sishni ta'minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari	733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva	
Sug'urta faoliyatini takomillashtirishda andarrayting xizmatining o'rni	737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari	741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
Kambag'allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo'naltirish	745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Yoqilg'i-energetika korxonalarining moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari	749
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике	753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
Эффективность программ соответствия в различных компаниях	757
Ахмедов Бехзод Ахмедович	
Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте	762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович	
Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles	767
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg'or xorij tajribalari	774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish	781
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o'g'li	

YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA KONSEPTUAL, ILMIY, INNOVATSION YONDASHUVNING ZARURATI

Gulnora Abdurahmonova

TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori,
Iqtisod fanlari doktori, professor

Annotatsiya: Maqolada "yashil" iqtisodiyot sohasining asosiy maqsadi sayyoramizning tabiiy holatini, ekologiya va atrof-muhitini qanday bo'lsa shundayligicha saqlab qolish, unga keltirilgan zararlar o'rnini tiklash, tabiiy resurlarni tejash, sanoat taraqqiyotida atrof-muhit bilan hisoblashish, hududlarni yanada yashillashtirilgan holda kelajak avlodga qoldirishdir. Iqtisodiyotning barcha sohalarini muqobil energetika bilan barqaror ta'minlash va rivojlantirish orqali aholining tez sur'atlar bilan o'sib borayotgan ehtiyojlarini to'laroq qondirishga erishish dolzarbligi, unga qaratilgan faoliyat shakli konseptual asoslarda tushuntiriladi.

Kalit so'zlar: "yashil" iqtisodiyot, feminizm, postmodernizm, ekologik harakat, tinchlik harakati, "yashil" siyosat, "yashil" anarxizm va globallashuv.

Abstract: In the article, the main goal of the green economy sector is to preserve the natural state of our planet, its ecology and environment as it is, to restore the damages caused to it, to save natural resources, to consider the environment in industrial development, to leave the territories greener to the next generation. The urgency of achieving full satisfaction of the rapidly growing needs of the population through the sustainable supply and development of all sectors of the economy with alternative energy, and the form of activity aimed at it are explained on conceptual grounds.

Key words: Green economy, feminism, postmodernism, environmental movement, peace movement, green politics, green anarchism and globalization.

Аннотация: В статье основной целью сектора зеленой экономики является сохранение естественного состояния нашей планеты, ее экологии и окружающей среды в ее первозданном виде, восстановление причиненного ей ущерба, экономия природных ресурсов, учет окружающей среды в промышленном развитии, чтобы оставить территории более зелеными для следующего поколения. На концептуальных основаниях объяснены актуальность достижения полного удовлетворения быстро растущих потребностей населения за счет устойчивого снабжения и развития всех отраслей экономики альтернативной энергетикой, а также формы деятельности, направленные на это.

Ключевые слова: зеленая экономика, феминизм, постмодернизм, экологическое движение, движение за мир, зеленая политика, зеленый анархизм и глобализация.

KIRISH

"Yashil" iqtisodiyot – bu globallashuv sharoitida insoniyat va tabiat o'rtasidagi o'zaro ta'sirni ilmiy o'rganish va bir vaqtning o'zida har ikkala ehtiyojni birday qondirishga qaratilgan innovatsion iqtisodiyotni joriy qilishdir.

Globallashuv sharoitida biz uchun kerak bo'lgan tabiatdagi mavjud barcha ne'matlar, resurslar isrof bo'lib bormoqda. "Yashil" iqtisodiyot ana shu xavflarning oldini olish uchun muqobil energetikaga o'tish orqali tabiatni asl holida saqlash, joriy qilinayotgan yangi innovatsiyalarni yanada kengaytirishni o'rganadi.

Konseptuallik jihatidan qaraganda, "yashil" iqtisodiyot o'rmonlarni kesavermasligimiz, yerni minereal o'g'itlarga to'ldirmasligimiz, suv manbalarini ifloslantirmasligimiz va tabiiy resurslardan o'chamli foydalanish zarurligini o'rgatadigan fandir.

Shu bois "yashil" iqtisodiyot, zamonaviy iqtisodiyot fanlarining bir yo'nalishi, deb qabul qilinmoqda.

"Yashil" iqtisodiyot tabiiy atrof-muhitning tarkibiy qismi bo'lib, iqtisodiy fanlar va falsafaning ko'plab boshqa sohalaridagi g'oyalarni ham o'z ichiga oladigan tabiat va jamiyat bilan bog'liq ekologik iqtisodiyot, atrof-muhit iqtisodiyoti, resurslarga asoslangan iqtisodiyot, aholining rivojlanishi qonuniyatlari, demografik holatni tahlil qilish, feminizm iqtisodiyoti kabi tadqiqotlar bilan chambarchas bog'liq tizimga aylanib ulug'di.

“Yashil” iqtisodiyot jahon hamjamiyati tomonidan shu vaqtga qadar foydalanib kelinayotgan iqtisodiy tizimdan birmuncha farqli ravishda, ma’lum bir o’ziga xos innovatsiyalarni keng joriy qilishni ko’zlashi bilan dolzarb ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Yashil iqtisodiyot atamasi ilk bor 1989-yilda Buyuk Britaniyada bir guruh yetakchi ekologiya iqtisodchilari tomonidan fanga “Yashil” iqtisodiyot uchun loyiha” (Pearce, Markandya va Barbiyer, 1989), deb nomlangan hisobot¹ sabab bo’lib kiritilgan.

Buyuk Britaniya hukumatiga dastlab atrof-muhit bo’yicha hisobot o’rnida kiritilgan mazkur manba “Barqaror rivojlanish” atamasining konseptual ta’rifi va iqtisodiy taraqqiyotni prognozlash, loyihalarni baholash va Barqaror rivojlanish oqibatlarini bo’yicha maslahat berish uchun topshirilgan.

Birinchi Bluyeprint hisoboti iqtisodiyot atrof-muhit siyosatiga yordam berishi, iqlim o’zgarishi, ozon qatlamining yemirilishi, tropik o’rmonlarning yo’qolib borishi va rivojlanayotgan mamlakatlarda tabiiy resurslarni yo’q bo’lib ketishining oldini olishga qaratilgan bilan muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, bir necha o’n yilliklar davomida atrof-muhit iqtisodiyoti bo’yicha tadqiqotlar va amaliyotga asoslangan prognozlash tushuniladi.

Shu qatorda “yashil” iqtisodiyotga o’tish, biomikrologiya va bioxilma-xillikni to’liqroq hisobga olish tarafdori bo’lgan “yashil” iqtisodchilar[1] maktabi ham bugun institutsional faoliyatini yo’lga qo’ygan. Ba’zi iqtisodchilar “yashil” iqtisodiyotni atrof-muhitni o’rganish bo’yicha tashkil etilgan maktablarning filiali yoki kichik sohasi sifatida ko’rishadi.

O’zbek olimlaridan A.A. Isadjanov “yashil” iqtisodiyot – bu ertangi kun iqtisodiyoti va aynan u XXI asr iqtisodiy taraqqiyotining harakatga keltiruvchi kuchi bo’lib, “yashil” iqtisodiyot nazariyasi quyidagi uchta aksiomaga asoslanadi, deb tadqiqotlarida ilgari surib kelmoqda. Jumladan, cheklangan makonda ta’sir sohasini uzluksiz kengaytirib bo’lmaydi, resurslar cheklangan sharoitda uzluksiz oshib borayotgan ehtiyojni qondirishni talab qilish mumkin emas va “Yer yuzida hamma narsa bir-biri bilan bog’liq” [2], degan qarashlarni ilmiy asoslashga harakat qilmoqdalar.

Shular qatorida T.K.Iminov, A.V.Vahobov, T.Z.Teshaboyev, N.H.Hakimovning tadqiqotlarida “yashil” iqtisodiyotga o’tishning mahalliy imkoniyatlari, xorijiy tajribalari, sanoatni rivojlantirishda iqtisodiy ekologik muammolar kabi masalalari izchil o’rganib kelinmoqda[3].

Xususan, taniqli olim N.Hakimov inson ekologiyasi bilan “yashil” iqtisodiyotni uzviy jarayon, deb o’z qarashlarida qiyosiy tahlil qilishi, bu borada yangicha yondashuvlar kirib kelayotganini ko’rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

“Yashil” iqtisodiyotni yangi fan sifatida tadqiq etarkanmiz, o’rganishda ilmiy asoslangan tizimli tahlil, statistik baholash, qiyosiy taqqoslash, sinergetik tahlil, fanlararo yondoshuv usullaridan keng foydalanildi. Xususan, mavzuga oid adabiyotlar va manbalarni tahlil qilishda tizimli tahlil metodidan, xorijiy davlatlarda barqaror rivojlanishda “yashil” iqtisodiyotdan qanday yo’llarda foydalanishayotgani, unga qan yo’sinda o’tayotgani qiyosiy tahlil orqali ifodalab berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

“Yashil” iqtisodiyotni o’rganayotgan maktablar orasida “yashil” o’sish – atamasi ostida tadqiq qilayotganlar ham mavjud bo’lib, ular bu ekologik barqaror iqtisodiy o’sishning faraziy yo’lini tavsiflovchi atamadir, deb ta’kidlaydilar. U iqtisodiy o’sish ustuvor maqsad bo’lib qolaverar ekan, iqtisodiy o’sishni resurslardan foydalanish va atrof-muhitga salbiy ta’sirlardan ajratish zarurligini tushunishga asoslanadi.

“Yashil” o’sish “yashil” iqtisodiyot va past uglerodli yoki Barqaror rivojlanish tushunchalari bilan chambarchas bog’liq. “Yashil” rivojlanishning asosiy omili barqaror energiya tizimlariga o’tishdir. “Yashil” o’sish siyosati tarafdorlarining ta’kidlashicha, yaxshi amalga oshirilgan “yashil” siyosat qayta tiklanadigan energiya, “yashil” iqishloq xo’jaligi yoki barqaror o’rmon xo’jaligi kabi sohalarida bandlik uchun imkoniyatlar yaratishi mumkin.

Demak, “yashil” iqtisodiyot deganda, bizning fikrimizcha inson va Yer yuzidagi barcha tirik mavjudodlar hayoti va kelajagi uchun zarur bo’lgan tabiat resurslarini, atrof-muhit va ekologiyani bir butun yaxlit holda

¹ Green Economics: An Introduction to Theory, Policy and Practice. Molly Scott Cato. Earthscan, 2009 -224. The world as we know it needs a new economics. Climate change, financial crisis and out-of-control globalization - all the major problems facing the world have their root in the dominant economic system. The globalised marketplace is the prevailing force in our lives, undermining the real importance of our human communities and our planet. Green Economics argues that society should be embedded within the ecosystem, and that markets and economies are social structures that should respond to social and environmental priorities.

nafaqat saqlab qolish, balki uni yanada yashillashtirib, boyitib, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarini takomillashtirishga asoslangan iqtisodiy munosabatlarni yangicha yo'nalishda tizimli tashkil etish tushiniladi.

Buning uchun quyidagi bir qator chora tadbirlarni amalga oshirish lozim bo'ladi;

1. Aholining talab va ehtiyojlarini uzliksiz ravishda toboro to'laroq qondirib borishni ta'minlash orqali, ularning farovonligi, yashash darajasi va sifatini oshirish uchun moddiy ne'matlarni ishlab chiqarishni, xizmatlar ko'rsatishni barqaror ravishda tabiat, ekologiya va atrof-muhitga zarar yetkazmasdan ko'paytirib borish;

2. Moddiy ne'matlar ishlab chiqarish va iqtisodiyotni rivojlantirish uchun energiya resurslari kerak bo'ladi, ularni qayta tiklanadigan energiya manbalari hisobidan ko'paytirish, jamoat transportini ham elektr quvvati bilan yuradiganlariga almashtirish, energiyani tejaydigan bino inshootlarni barpo qilish kabi yo'nalishlarda ishlarni olib borish;

3. Atrof-muhitga zararli gazlarni chiqarmaydigan, tabiatni, atrof-muhitni asraydigan, ekologik toza texnika va texnologiyalarni yaratish orqali ekologik toza mahsulotlarni yetishtirishga erishish;

4. Tabiat resurslarining cheklanganligi sharoitida inson ehtiyojlari cheksizligini inobatga olib, ularning muvofiqligini ta'minlash maqsadida ne'matlarni ishlab chiqarishni kengaytirishni tabiiy resurslardan samarali tejab-tergab foydalanish yo'li bilan ularni kamayib ketishiga yo'l qo'ymasdan o'rnini tiklab borishni ta'minlagan holda amalga oshirish choralarni ishlab chiqish;

5. Aholining doimiy, o'sib borayotgan ehtiyojlarini qondirish uchun qancha ishlab chiqarish, qanday ishlab chiqarish, kimga mo'ljallab ishlab chiqarish masalasiga atrof-muhitni asragan holda chiqindilarsiz ishlash texnologiyalaridan foydalanishga asosiy ahamiyat berish kabilardir;

"Yashil" iqtisodiyot past uglerodli, resurslardan tejamkor va ijtimoiy maqsad va mafaatlarga mos keladigan iqtisodiyot sifatida tavsiflanadi.

"Yashil" iqtisodiyotda ish bilan bandlik va daromadning o'sishi uglerod chiqindilari va ifloslanishini kamaytirish, energiya va resurslar samaradorligini oshirish, shuningdek, biologik xilma-xillik va ekotizim xizmatlarining yo'qolishining oldini olish imkonini beruvchi iqtisodiy faoliyat, infratuzilma va aktivlarga davlat va xususiy investitsiyalarni jalb qilish orqali amalga oshiriladi. "Yashil" iqtisodiyot bo'yicha har bir davlatda quyidagi uch asosiy yo'nalishda ish olib borilishi zarurdir:

1) Mintaqaviy, submintaqaviy va milliy forumlar, maslahatlashuvlar orqali barqaror iqtisodiy o'sish uchun makroiqtisodiy yondashuvni targ'ib qilish hamda tizimli ravishda hamkorlikni yo'lga qo'yish.

"Yashil" iqtisodiyotni rag'batlantirish bo'yicha ko'p tomonlama mintaqaviy va submintaqaviy hamkorlik iste'mol va ishlab chiqarishda barqaror o'zgarishlarni tezlashtirish va mustahkamlash uchun qo'llab-quvvatlanadi. Shu munosabat bilan turli hukumatlar va notijorat tashkilotlar bilan bir qatorda, BMTning Atrof-muhit bo'yicha agentligi resurslar samaradorligi va "yashil" iqtisodiyotni rag'batlantirishda juda muhim ishtirokchi bo'lgan xususiy sektor bilan ham hamkorlikni kuchaytirib bormoqda.

Bular:

- ▶ Osiyo-Tinch okeani mintaqasi bilan integratsiyalashuv;
- ▶ Mintaqaviy tashabbuslarni kengaytirish;
- ▶ "Bir kamar – bir yo'l", "Yashil makon" tashabbusi xalqaro "yashil" taraqqiyot koalitsiyasini faollashtirish;
- ▶ Falokatlar va mojarolarga chidamlilikni rivojlantirish;
- ▶ Xitoy-Afrika atrof-muhit bo'yicha hamkorlik markazi bilan integratsiyalashuv;
- ▶ Mamlakatlarga iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda yordam berish;
- ▶ Tabiat qadriyatini iqtisodiyotimizga integratsiya qilish;
- ▶ Barqaror rivojlanish maqsadlari uchun qashshoqlik-atrof-muhit harakatini qo'llab-quvvatlash;
- ▶ Gender tengligini ta'minlash va atrof-muhitni muhofaza qilish;
- ▶ Kimyoviy moddalar va chiqindilarni oqilona boshqarishni targ'ib qilish;
- ▶ Aqlli siyosatlarni yuritish uchun fanni ta'minlash;
- ▶ Toza havoni tiklash;
- ▶ Yaxshi boshqaruvni qo'llab-quvvatlash;
- ▶ Resurs samaradorligini qo'llab-quvvatlash;
- ▶ Osiyo va Tinch Okeani uchun iqtisodiy va ijtimoiy komissiyasini qo'llab-quvvatlash;
- ▶ Osiyo-Tinch okeani mintaqasidagi kam uglerodli turmush tarzi muammosi oqilona yechish;
- ▶ Istiqbolli loyihalarni joriy qilish.

2) "Yashil" moliya, texnologiya va investitsiyalardan foydalanishda asosiy e'tiborni "yashil" iqtisodiyotga o'tish jarayonlariga qaratilayotganligini namoyish qilish:

Bu ekologik xavf va ekologik tanqislikni kamaytirishga va atrof-muhitga zarar keltirmasdan barqaror rivojlantirishga qaratilgan iqtisodiyotdir. U ekologik iqtisodiyot bilan chambarchas bog'liq, lekin ko'proq siyosiy jihatdan qo'llaniladigan yo'nalishga ega.

Uni oldingi iqtisodiy rejimlardan ajratib turadigan xususiyat – bu tabiiy kapital va ekologik xizmatlarni iqtisodiy ahamiyatga ega sifatida bevosita baholash (qarang: «Ekotizimlar va bioxilma-xillik iqtisodiyoti» va «Tabiiy

kapitallar banki») va xarajatlar ekotizimlar orqali jamiyatga tashqariga chiqariladigan to'liq xarajatlarni hisobga olish rejimi aktivga zarar yetkazuvchi yoki e'tiborsiz qoldiruvchi tashkilotning majburiyatlari sifatida ishonchli tarzda kuzatilishini ham hisobga olinadi.

“Yashil” stiker va ekologik belgi amaliyoti iste'molchilar oldida atrof-muhitga oqilona munosabat va barqaror rivojlanish ko'rsatkichlari sifatida paydo bo'ldi. Ko'pgina sohalarda globallashtirayotgan iqtisodiyotda yashillashtirish amaliyotini targ'ib qilish usuli sifatida ushbu standartlarni qabul qila boshladi. Barqarorlik standartlari sifatida ham tanilgan ushbu standartlar sotib olingan mahsulotlar atrof-muhitga va ularni ishlab chiqaradigan odamlarga zarar bermasligini kafolatlaydigan maxsus qoidalardir. Ushbu standartlar yaqinda vaqtlarda paydo bo'lib tez o'sib bordi va hozirda ular yangi, “yashil” iqtisodiyotni qurishda yordam berishi mumkin. Ular o'rmon xo'jaligi, dehqonchilik, tog'-kon sanoati yoki baliqchilik kabi iqtisodiy sohalarga e'tibor qaratadi; suv manbalari va biologik xilma-xillikni muhofaza qilish yoki issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish kabi ekologik omillarga e'tiborni qaratish; xodimlarning ijtimoiy himoyasi va huquqlarini qo'llab-quvvatlash; ishlab chiqarish jarayonlarining muayyan qismlariga uyg'unligini ta'minlash.

3) “Yashil” iqtisodiyotga o'tishni qo'llab-quvvatlash uchun makroiqtisodiy siyosatni ishlab chiqish va asosiy oqimga kiritish nuqtayi nazaridan mamlakatlarni qo'llab-quvvatlash. Misalan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti Barqaror rivojlanish maqsadlari ko'ra Mo'g'ulistonning “Yashil” rivojlanish milliy siyosatini amalga oshirishda mahalliy darajadagi rivojlanish rejalariga integratsiyalashuvida va asosiy tarmoqlarni yashillashtirishda qo'llab-quvvatlamogda. Bugungi kunda “yashil” iqtisodiyotga o'tish rivojlangan davlatlar uchun kuchlar muvozanatini aks ettiruvchi nisbatda barqaror bo'lib bormogda. Xususan, “yashil” kompaniyalarga xususiy investitsiyalarni kiritish uchun Ethical Markets Media va The Climate Prosperity Alliance tomonidan ochilgan Global iqlim farovonligi reytingi 2007-yildan buyon quyosh, shamol, geotermal, okean-gidro va boshqa “yashil” sektorlarga 1,248 trillion dollardan ortiq sarmoya kiritilganini misol ketilirishimiz mumkin. Bu raqam Shimoliy Amerika, Xitoy, Hindiston va Braziliya hamda boshqa rivojlanayotgan mamlakatlardagi investitsiyalarni ifodalaydi.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT), Jahon banki va Birlashgan Millatlar Tashkiloti kabi bir qancha davlatlar va xalqaro tashkilotlar va boshqalar ham “yashil” o'sish bo'yicha strategiyalarni ishlab chiqqanlar; masalan, Global “yashil” o'sish instituti (GYAO'I) bu masalaga alohida maxsus bag'ishlangan ishlarida “yashil” o'sish atamasi milliy yoki xalqaro strategiyalarni tasvirlash uchun ishlatishgan, masalan, COVID-19 retsessiyasidan iqtisodiy tiklanishning bir qismi sifatida, ko'pincha “yashil” tiklanish sifatida ifodalaydilar.

“Yashil” o'sish tanqidchilari “yashil” o'sish yondashuvlari iqlim inqirozi, biologik xilma-xillik inqirozi va boshqa atrof-muhit degradatsiyasini bartaraf etish uchun zarur bo'lgan asosiy iqtisodiy tizimlar o'zgarishini to'liq hisobga olmasligini ta'kidlaydi. Tanqidchilar buning o'rniga iqtisodiy o'zgarishlar uchun muqobil asoslarga ishora qiladilar, masalan, aylanma iqtisodiyot, o'sish, donut iqtisodiyoti yoki sayyora chegaralarini yaxshiroq hisoblaydigan va shunga o'xshash fundamental o'zgarishlarga olib keladigan iqtisodiyot, deb qaraydilar...

Ishlab chiqarish va iqtisodiy taraqqiyotni o'lchash iqtisodiy indeks ko'rsatkichlaridan foydalanish orqali amalga oshiriladi. “Yashil” indekslar iqtisodiy taraqqiyotga erishishda insonning ekologik ta'sirini, transport, energetika, binolar va turizm kabi samaradorlik tarmoqlarini, shuningdek, qayta tiklanadigan energiya va toza texnologiyalar innovatsiyasi kabi sohalarga yo'naltirilgan investitsion oqimlarni o'lchash zaruratidan kelib chiqqan.

“Yashil” iqtisodiyotning rivojlanishi ekologik barqarorlikning muhim omiliga nega aylanib qoldi? Ushbu masalani tushuntirish uchun avvalo, xalqaro hamjamiyatning atrof-muhitni muhofaza qilish muammolari haqida to'xtalib o'tishimizga to'g'ri keladi. Zero, ona yerimiz, ya'ni umumiy uyimiz toboro og'ir ahvolga tushib bormogda. Uni birgalikda asrash har bir insonni, har bir mamlakatning muqaddas burchidir! Vaholangki, insoniyat hayotining asosi bo'lgan, havodagi kislorodni ishlab chiqarib beradigan, tirik mavjudodlarning o'pkasi degan nom olgan, o'rmonlar hamda ular uchun asosiy ozuqani yetishtirib beruvchi yer resurslarining sayyoramiz hududlari bo'yicha joylashuvi to'g'risidagi ma'lumotlar berilgan.

Malumotlardan ko'rinib turibdiki bu iqtisodiyotning rivojlanishi uchun o'ta zarur bo'lgan, aslida cheklangan o'rmon va yer resurslar ham dunyo turli mamlakatlari bo'yicha notekis joylashganligi sababli ayrim davlatlar jalqlari uchun muhim hayotiy masalaga aylanib qolgan(1-jadval).

Yaxshiyamki, insoniyat XXI asrga kelib g'oyat murakkab muammolar qarshisida turganligini tushunib yetdi. Jahon miqyosida yuz bergan va berayotgan jarayonlar tahlili shuni ko'rsatdiki, iqlim o'zgarishi, ozon qatlaminin yemirilishi, cho'llanish va yerning degradatsiyasi, bioxilma-xilliklarning qisqarishi, ichimlik suvining ifloslanishi va yetishmasligi, o'rmon va tuproq inqirozi insoniyat uchun nihoyatda dolzarb global ekologik muammolardan biri bo'lib qoldi.

Bugungi kunda “yashil” iqtisodiyot butun dunyo mamlakatlarining istiqbolda barqaror rivojlanishning asosiy drayveri sifatida qaralmoqda va uni harakatga keltiruvchi kuch “yashil” texnologiyalarga kiritilayotgan investitsiyalar ekanligini tan olinmoqda va unga jiddiy e'tibor berilmoqda. Mazkur texnologiyalar energiya va resurslarni tejash, uglerod chiqindilarini kamaytirish, muqobil energiya manbalaridan foydalanish, organik qishloq xo'jaligi

mahsulotlarini yetishtirish, chiqindilarni qayta ishlash, umuman iqtisodiyotni tabiat va atrof-muhitga zarar keltirmasdan rivojlantirishga hamda insoniyatning ekologik xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi.

1-jadval: Dunyo mamlakatlaridagi o'rmon resurslari va ekilib ozuqular yetishtiriladigan yerlar (aholi jon boshiga)

№	Mamlakatlar nomi	O'rmon	Mamlakatlar	Ekiladigan
1	Gabon	36,0	Avstraliya	2,5
2	Kanada	15,8	Qozog'iston	1,9
3	Rossiya	5,5	Kanada	1,5
4	Finlyandiya	5,0	Rossiya	0,9
5	Braziliya	2,5	Argentina	0,9
6	AQSh	0,9	AQSh	0,6
7	Xitoy	0,1	Hindiston	0,17
8	Hindiston	0,08	Germaniya	0,1
9	Germaniya	0,06	Xitoy	0,07

Ayniqsa, hozirgi globallashuv sharoitida qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ahamiyati ortib bormoqda. Mazkur masalaning kulminatsion cho'qqisi 2015-yilda Fransiyaning Parij shahrida o'tkazilgan BMTning iqlim isishiga bag'ishlangan konferensiyasida 195 mamlakat tomonidan global isish darajasini 2° selsiy darajasida ushlab turish siyosatini qabul qilishi bilan belgilandi. Ushbu konferensiyada 147 mamlakat o'zining "yashil" iqtisodiyot bo'yicha rejalarini muhokama qildi, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bo'yicha dasturlarni taklif qildi, 167 mamlakat iqlim imkoniyatlaridan kelib chiqib o'z energiya samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalarini ishlab chiqilgan va barcha davlatlarga taqdim etilgan edi. Prognozlar shuni ko'rsatmoqdaki, 2040-yilga kelib dunyo yalpi ichki mahsulotining energiya sig'imkorligi 0,93 kVt/dollarga, jon boshiga to'g'ri keluvchi energiya iste'moli 22,32 mVt/kishiga, jami energiya iste'moli 204408,88 mln. mVt ga yetadi².

Mamlakatlarning an'anaviy energiya manbalaridan foydalanishni kamaytirib, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga ko'proq e'tibor qaratishlariga quyidagi omillar ta'sir ko'rsatdi:

- qayta tiklanadigan energiya manbalaridan texnologik jarayonda foydalanish hisobiga narx raqobatining o'sishi;
- mazkur sektor rivojlanishi uchun ijobiy siyosiy tashabbuslar;
- moliyalashtirishdagi nisbatan erkin sharoitlar; – energetik va ekologik muammolarni hal qilish masalasi;
- rivojlanayotgan mamlakatlarning o'sib borayotgan iqtisodiyotining energiyaga ortib borayotgan talabi; – energiyani barchaga birdek mavjudligini ta'minlash va energetik qashshoqlikdan qutulish.

Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash va iqtisodiyotning rivojlanish darajasi ko'p jihatdan energiya resurslari zaxiralarga bog'liq. Hozirgacha dunyoda aniqlangan tabiiy energiya manbalari zaxiralari energiya iste'molining bugungi kun darajasida iste'mol qilinsa, 54 yil davomida energiyaga bo'lgan ehtiyojimizni qondirish imkonini beradi, xolos. Biroq ma'lumki, jamiyat va iqtisodiyot rivojlanishi bir joyda to'xtab turmaydi. Rivojlanish va iqtisodiy o'sish energiyaga bo'lgan ehtiyojning ortishiga olib keladi va energiya tanqisligi muammosi vujudga kelishi havfini tug'diradi. 2040-yilga kelib jahon YAIM energiya sig'imkorligi 0,08 t. n.e./ming dollarga yetishi kutilmoqda. Shu bois an'anaviy energiya manbalari zaxiralarning kamayib borishi sharoitida qayta tiklanadigan energiya manbalarining inson hayoti va faoliyatidagi ahamiyati va dolzarbligi ortib bormoqda.

Yildan yilga ayrim mamlakatlarda "yashil" iqtisodiyotga investitsiya kiritish darajasi pasayganiga qaramasdan, rivojlanayotgan mamlakatlarning ayrimlarida qayta tiklanadigan energiya manbalarini investitsiyalashni qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat maqsadli dasturlari ishlab chiqilmoqda, bunday mamlakatlar qatoriga Hindiston, Argentina, Misr va BAA Qozog'iston va O'zbekistonni ham kiritish mumkin.

Ushbu mamlakatlarda "yashil" iqtisodiyotni investitsiyalash muhitini yaxshilash uchun amalga oshirilayotgan tadbirlar mazkur tarmoq rivojlanishiga xizmat qiluvchi investitsiyalar miqdorining ortishiga olib kelishi shubhasizdir. 2021-yilda barcha yillarda kuzatilganidek, jahonda "yashil" iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning katta ulushi quyosh va shamol energiyasiga to'g'ri keldi.

Rivojlangan mamlakatlarda quyosh energiyasiga investitsiyalar miqdori 57,4 milliard dollarga, rivojlanayotgan mamlakatlarda esa 58,6 milliard dollarga teng bo'ldi. Investitsiyalardagi bunday katta ulushni quyosh energetikasi samardorligining boshqalariga nisbatan yuqoriligi va boshqa tiklanadigan energiya manbalariga nisbatan ekspluatatsiya xarajatlarning kamligi bilan tushuntirish mumkin³.

2 CENTRAL ASIAN ACADEMIC JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCH ISSN: 2181-2489 VOLUME 2 | ISSUE 5 | 2022 Scientific Journal Impact Factor (SJIF 2022=4.63)Passport: <http://sjifactor.com/passport.php?id=22230> 782 UZBEKISTAN | www.caajsr.uz
3 CENTRAL ASIAN ACADEMIC JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCH ISSN: 2181-2489 VOLUME 2 | ISSUE 5 | 2022 Scientific

“Yashil” investitsiyalar tarkibiy ulushining keyingi o’rnini shamol energiyasiga bo’lgan investitsiyalar egallaydi. Rivojlangan mamlakatlarda bu ko’rsatkich 59,4 milliard dollarga, rivojlanayotgan mamlakatlarda 50,7 milliard dollarga teng bo’ldi. Ahamiyatli jihati shundaki, jahonda quyosh energiyasidan foydalanishni investitsiyalash ulushining yuqori bo’lishiga qaramasdan, rivojlangan mamlakatlarda “yashil investitsiya”lar ko’proq shamol energiyasiga, rivojlanayotgan mamlakatlarda esa quyosh energiyasiga yo’naltirilgan. Buni ushbu mamlakatlar geografik va iqlimiy sharoitlari bilan bog’liq omillar orqali tavsiflash mumkin. Biomassa, bioyoqilg’i, kichik gidrostansiyalar, geotermal va dengiz energiyalari kabi boshqa tiklanadigan energiya manbalariga investitsiyalar ulushi jamiga nisbatan juda kam bo’lib, 2021-yilda rivojlangan mamlakatlarda 8,2 milliard dollarga, rivojlanayotgan mamlakatlarda 7,31 milliard dollarga teng bo’ldi xalos.

“yashil” iqtisodiyotga investitsiyalarni tahlil qilayotganda rivojlanayotgan mamlakatlar guruhini ikki tarkibiy qismga ajratib o’rganish maqsadga muvofiq, ya’ni “Katta uchlik” (Xitoy, Hindiston va Braziliya) va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar hisoblanadi hamda ularning tajribasini institutsional o’rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

“Yashil” iqtisodiyotga o’tish orqali ekologik xavf-xatarlarni kamaytirish, resurslardan samarali foydalanish va atrof-muhitga zarar yetkazmasdan barqaror rivojlanishga qaratilgan iqtisodiyot tushuniladi.

Insoniyat kelgusi o’n yillikda iqlim o’zgarishi, tabiiy resurslar taqchilligi, bioxilma-xillikning yo’qolib ketishi, ijtimoiy tengsizlikning oshib ketishi kabi juda dolzarb muammolarga duch kelishni boshladi.

Ushbu tizimli global inqirozlarning barchasi o’zaro bog’liqligi ularni alohida-alohida hal etib bo’lmazligi, shuningdek, an’anaviy iqtisodiy yondashuv ushbu muammolarning yechimiga qaratilgan ham ekologik, ham ijtimoiy maqsadlarning muvozanatini ta’minlay olmaydi.

An’anaviy iqtisodiy yondashuv ortiqcha iste’mol qo’llab-quvvatlanishi, ijtimoiy qamrov sustlashishi hamda tabiiy resurslarning keskin kamayishiga olib kelsa, «yashil» iqtisodiy yondashuv bularning barchasini rad etib, ijtimoiy farovonlikni hamda ekologik barqarorlik muvozanatini ta’minlash uchun xizmat qiladi.

Oxirgi o’n yillikda deyarli, barcha mamlakatlarda tabiiy resurslardan foydalanishning hamda atrof-muhitga salbiy ta’siri oshirmasdan iqtisodiy farovonlikni ta’minlashga qaratilgan shunday “yashil” iqtisodiyotga urg’u berish tendensiyasi kuzatilmoqda.

“Yashil” iqtisodiyot konsepsiyasi ko’pgina mamlakatlar uchun strategik ustuvor vazifa sifatida yuzaga chiqmoqda. “Yashil” iqtisodiyot qayta tiklanuvchi energiya, “yashil” bino-inshootlar, barqaror transport, suv va yer resurslari hamda qattiq maishiy chiqindi boshqaruvi kabi sektorlardan iboratdir.

“Yashil” o’sish indeksi bo’yicha mamlakatimizning past ko’rsatkichlarini yaxshilashga qaratilgan quyidagi ustuvor yo’nalishlardagi ishlarni amalga oshirish rivojlanayotgan mamlakatlar uchun muhimligi ushbu tadqiqotimiz asosida tavsiya qilinadi:

iqtisodiyotning bazaviy tarmoqlari muqobil energiya samaradorligini oshirish;

energiya resurslari iste’molini diversifikatsiyalash va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni rivojlantirish;

iqlim o’zgarishi oqibatlariga moslashish va ularni yumshatish, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va tabiiy ekotizimlarni asrash;

“yashil” iqtisodiyotni qo’llab-quvvatlashning moliyaviy va nomoliyaviy mexanizmlarini ishlab chiqish.

Mazkur strategiya doirasida “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirish bo’yicha amalga oshirilayotgan amaliy chora-tadbirlar natijasi o’laroq, “yashil” o’sish indeksidagi mamlakatning o’rni sezilarli yaxshilanishi hamda global “yashil” ekotizimni asrab-avaylashda uning munosib hissa qo’shishi ta’minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

- 1.1. Green Economics: An Introduction to Theory, Policy and Practice. Molly Scott Cato. Earthscan, –2009-224.
2. Исаджанов, А. (2020). “Яшил иқтисодиёт”: хусусиятлари ва ривожланиш омиллари. –Iqtisodiyot Va ta’lim, (1), 12-18. https://doi.org/10.55439/ECED/vol_iss1/a14.
3. А.В.Вахабов, Ш.А.Тошматов, Т.К.Иминов, Т.З.Тешабоев, 2. Special Issue, Aug-2021. Academic Journal of Digital Economics and Stability Special Issue, Aug-2021. ISSN 2697-2212 Online: <https://academicjournal.io>.
4. Хакимов Н.Х. Инсон экологияси, монография-2021. Tavsif. Sharhlar. Ushbu monografiya ijtimoiy falsafaning muhim muammolaridan biri-inson ekologiyasining mazmuni, mohiyatiga bag’ishlangan.
5. Хакимов Н.Х. Инсон экологияси, монография-2021. –Т.: “Иқтисодиёт”, 2020. –236 бет.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.